

Ködképek egy könyvtáros múltjából (4)

„Óh, azok a szép napok!”

Hogy ebben az alcímben (melyet egy igen neves, ír–angol–francia szerzőtől kölcsönöztem) ott a sóhaj, a groteszk melankólia, az kétségtelen. Ám hogy az *én* felhangomat megérezhesse olvasóm, két (egészen más) irodalmi példát hozok elő az alább következő retrospektív kép-mozaikok bevezetéseként.

Iván Gyenyiszovics, Szolzsenyicin nevezetes, pályanyitó kisregényének hőse az egyik, napi gulág-robot után, a lágerbeli koszt kiosztását követően elmereng, és visszagondol falujára, az otthoni kolhozbeli életre, és arra jut magában, hogy ő már valószínűleg nem is tudna ott élni. Abban a békés, falusi világban ki se ismerné már magát – gondolja Iván... Kertész Imre regényének főszereplője, Köves Gyuri talán még tovább megy, amikor a koncentrációs táborban nagy betegen, szinte haldokolva arra gondol, illetőleg valahogy úgy sóhajt fel magában (mivel ez nevezetes mondat, illene szó szerint, pontosan idézni), hogy „De szeretnék még élni ebben a szép koncentrációs táborban!” Valahogy ennek a fordítottja, inverze szeretne ez a rész cím lenni. Vagyis emlék-klippek következnek a szép, szocialista könyvtári (és KMK-s) napokról, a „tábor (állítólag) legvidámabb barakkjának” perspektívája szerint.

Mivel mi – köznapi emberek – nemigen tudjuk, hogy az Időben miként is vagyunk Úton – most a valóságos utazásokról lesz inkább szó.

* * *

Igenszak érdekes az emberi emlékezet – mit és miért tart meg, és mi enyészik el benne? Sok-sok szakmai utazást tettem pályafutásom során, de nem tudom pontosan, miért emlékszem egyikére-másikára elég élesen, mások meg mi miatt csak épp hogy derengenek. Az még érthető, hogy '68 március közepére eső, első szakmai kiszállásom képeit megőrizte a memóriám. (A „kiszállás” kifejezésnek és az ügynek semmi köze sem volt a madarak életéhez; célfeladattal elrendelt hivatalos utazást jelentett. Azidótt Markos Béláné, Jucika – az intézet központi titkárnője – töltötte ki az útirendelvényt; a költségelszámoláson szerepeltethető 31 forintos napidíj, ha jól emlékszem, a '90-es évekig nem változott, csupán az írásos úti jelentés tartalmi és formai követelményei alakultak úgy-ahogy...) Akkoriban a könyvtári főintézetnek még volt saját rendelkezésre szolgáló gépkocsija, ezt a remek, vidám, könyvtári ügyekben is igen járatos Matyi vezette... Először Pelejtej Tiborral utaztam Borsod-Abaúj-Zemplén megyébe, ahol a Könyvtári Propaganda Bizottság tartotta soros ülését. Részvételemet az indokolta, hogy együtt szerkesztettük az *Eseménynaptár* számait. Jómagam persze csak asszisztencia voltam, hisz' derék kollégám tartotta a bizottsági ülésen a PR-munka alapjairól a

főelőadást. A programok centrális színhelye Edelény volt. Az arcára és karakterére nézve is markáns kisvárosi (nagyközségi?) könyvtárigazgatót, Slezsák Imrét is ott ismertem meg, valamint az edelényiek szűkös, de remekül válogatott állománnyal ambiciózusan telezsúfolt könyvtárának világát, melynek – a bemutatás ezt kétségtelenné tette – sok-sok szálon volt kapcsolata az (egykori) dél-gömöri város világával. A szakmai „ponderábilákat”, sajna, már nem igazán tudom felidézni, de azt igen, hogy Aggtelek cseppkőbarlang-termeiben avatott vezetéssel kóvályogtunk álmélkodva – hisz egy közeli (viszonylag olcsó) szállodában volt lakhatásunk.

Tibor (P. T.) gyakorlott vidéket járó módszertanos volt, ugyanis a KMK alapító tagjaként már közel egy évtizedes tapasztalat állt mögötte, emellett elmésen gyakorlatias volt. Ezt nemcsak a bizottsági ülés megszervezésében és levezénylésében érezkelhettem közelről és álmélkodva, hanem abban is, hogy a kétnapos ülés után, útnak indulva, egyhamar arra lettem figyelmes, hogy sofőrünket – lendületes gépkocsi-vezetési stílusát megtörve – a fővárosba vezető országúton fékezésre, majd megállásra készítette. Ott ugyanis egy akkoriban igen nevezetes, remek pékség illatozott. Kollégám – percnyi álldogálás után – több pozsgás veknit tárazott be a gépjármű csomagtartójába. Lehet, hogy mint példakövető könyvtármódszertanos „inas”, magam is egy, a fővárosi kenyérgyárak termékeit messze felülmúló cipő megvásárlása mellett döntöttem.

* * *

Mint a helyismereti könyvtári munka (első) KMK-referensét a '60–'70-es évek fordulója táján sokféle szakági konferencia, konzultáció dolga, alkalma készített vonatutazásokra. Viszonylag fiatal, és a sajátos gyűjteményszervezés, feltárás, bibliografizálás szakirodalmában (és nem a praktikumában) tájékozott egyén lévén hamar megismerhettem az ügy kulcsembereit. Az égtájak minden irányában akadt belőlük, többnyire nem is egy. Ha az ember a gyorsvonatról Debrecenben szállt le, akkor tervei, programjai között biztosan az is szerepelt, hogy a Nagytemplommal szemközti Megyei Könyvtárban Bényei Miklóssal (és igazgatójával, Arató Attilával) találkozzon, és egy-két ügyről, kiadvány dolgáról elbeszélgessen velük, meg hogy a főiskolán tanárkodó Kertész Gyulával is legyen módja a helyismereti bibliográfiák témájáról – a könyvészetek bonyolult elméleti terepére is elkalandozó – eszmecserét folytatni. (Csúry Istvánt, az Egyetemi Könyvtár nagy tekintélyű igazgatóját viszont, aki alapvető és módszeres közleményekkel és konferenciái megnyilatkozásokkal akkoriban permanensen jelenlevő szellem volt a könyvtári életben, ritkán zavartam.)

Ám a Keleti vagy a Nyugati pályaudvarról kiinduló (keleti irányú) fővonalak Kecskemétre is vittek, ahol Lisztes László elvi és gyakorlati szempontjait hallgatva sokszor úgy éreztem: titkolja ugyan, de komolytalannak tart, mert azt gyanítja, hogy nem érzem át kellő súllyal a sajtórepertóriumok szerkesztésének felettébb drámai kérdéseit, módszertani „vagy-vagy”-jait... Egy ilyen tárgykörben rendezett szegedi konferencián viszont megismerhettem, hogy a helyi „ászok” – Péter László, Gyuris György – a dolgok túlproblematizálása, -teoretizálása helyett a bibliográfiai munka célratoró, alapos, lendületes végigvitelére helyezték a hangsúlyt – sok tapasztalattal a hátuk mögött (és sok tudással a koponyájukban).

Akkoriban ott tartott, úgy alakult a helyismereti könyvtári munka dolga, hogy érvényre kellett juttatni: minden megyei könyvtár elsőrendű feladata kell legyen (bár itt-ott akadtak városi könyvtárak is, amelyek példás helyi dokumentumgyűjteményt hoztak már akkor létre) a helyi információs források gyűjtése, rendszerezése és feltáró eszközökkel történő kutathatóvá tétele. Kimondatlanul ugyan – hiszen az illető ismert szerénysége miatt el is hátrította volna, és hát mások érzékenységét se illett megbántani –, de ebben a tekintetben a „nyugat-dunántúli irány”, nevezetesen Takács Miklós és az általa vezetett intézmény jelentette a módszertanos számára (is) a „zsinórmértéket”. Amit Miklós kigondolt és következetesen megvalósított (pl. remek munkatársával, Bánó Zsuzsával együtt) az akkoriban felépült „Borzsenyiben”, azt valóban mintaként lehetett állítani sok más, hasonló rangú, szerepű megyei könyvtári intézmény elé. Amikor – ilyen vagy más ügyekben Szombathelyről jövet – felszálltam az esti gyorsra, mindig úgy éreztem: sokat tanultam, komoly szakmai – és ezzel együtt etikai – szellemmel töltekezhettem fel...

* * *

A társadalmi státus – fiktív – létrafokain is egy helyismereti rendezvény kapcsán estem – mit estem? zuhantam! – egy jókorát. Történt, hogy a Somogy megyei Tanács a Művelődésügyi Minisztériummal karöltve – a *Balatoni beszélgetések* című programsorozat keretében – a '70-es évek elején egy nagy „közgyűjteményi konferenciát” szervezett meg Siófokon. Ennek a tanácskozásnak a témája: a könyvtárak, múzeumok, levéltárak együttműködése a helyismereti–helytörténeti munkában, melyen vezető muzeológusok, levéltárosok és könyvtárosok vettek részt. Az egyik főelőadónak kértek (mit kértek? szólítottak!) fel a minisztériumból, megvilágítandó a helyzetet és a vitakérdéseket a könyvtárak oldaláról. Bújtam a szakirodalmat, gyötörtem az agyam (tán még a Klebelsberg-féle „gyűjtemény-egyetem” koncepcióját is beleszórtam, -fontam), hogy a referátum írásos változata teljes terjedelmében időre kész legyen. Konzultáltam vidéki levéltár- és múzeumigazgatókkal, komoly, halk szavú történészekkel.

Siófokon, telibe nyárban a művelődési ház nagytermében kellett „színre lépnem” – az elnökségben, jobbomon, balomon a somogyi politikai és kulturális élet vezetői, minisztériumi főkaderek (Gerő Gyula, aki Kondor Magda mellett asszisztált, biztató szavakkal tartotta bennem a lelket). Mi tagadás, izzadtam a – nem a szezonhoz, hanem az alkalomhoz kötelezőnek érzett – öltönyömben, nyakkendőmben a pulpituson. (Odakünn strandlabdákkal, gumimatracokkal vonult a vízpart felé a nyaraló, a turista nép...) Az előadások, a hozzászólások és a zárszavak után a szervezők autóbuszokra rakták a konferenciázó népet: irány Kőröshegy, ahol a nevezetes elit pincészet előtti nyári asztalok köré telepítettek le a közgyűjteményi szakembereket... Válogatott borokat szolgáltak fel a hatalmas borospince óriási hordóiból, a jeles elvtársak kedélyesek, bennfentesek és atyaiak voltak... A program már estébe hajló időben ért véget. „Dehogy ülök én fel a főváros felé tartó esti gyorsra!” – gondoltam. Nyár van, hétvége jön, és valakinek meg is ígértem, hogy meglátogatom Balatonszárszón. Volt velem egy farmer, póló, fürdőruha; nosza, az öltönyös szerelést – sporttáskába gyűrve – lecseréltem velük.

Ám késő éjjel lett, mire egy személyvonattal Szárszóra értem, csend volt a nyaralótelepen, mindenütt aludtak már a népek. Úgy döntöttem, nem állítok be

ismerőseimhez ily kései órán. A kis vasútállomás várótermében terveztem a regelig tartó órákat eltölteni. Odabent a teremben sötét uralkodott, a körben álló padokon elnyúlva aludtak emberek, de találtam köztük egy üres helyet; csomagom pedig jó lett fejpárnának. Hajnalodott, amikor döngő léptekre, harsány parancs-szóra ébredt a váróterem alvó népsége. A vasutas és egy rendőr jött be. „Ez, kérem, nem hálóhely, és aki itt a padon alszik, azt lebüntetem” – hallánk a szolgálattelvő állomásfőnöktől. Aztán az erőteljes léptek eltávoztak. Álmos, kókadt – balatoni csavargásra jött – fiatal emberek közt ébredtem. Együtt dörzsöltük az álmos képünket a félhomályban, és pár keresetlen – politikailag is értelmezhető – megjegyzés hagyta el az ajkakat. „Na, – tűnődtem el – ki gondolná, hogy pár órája még a megye főnökeinek társaságában üldögéltem mint megbecsült kultúr-káder?! Most meg? Egyike a gyanús csöveseknek”. Amit a többiek hosszú haja mellett az én akkoriban viselt szakállam is megerősíthetett...

A helyzet összebarátkoztatta a csórókat: kiültünk a Balaton-partra. A nálamnál tíz-húsz évvel fiatalabb fiúkkal pár órán át jót beszélgettünk az életről, a nyárról, erről-arról, és közben elnéztük a felkelő nap színes fényeit a vízen, a suhanó fecskéket, a nádszálak lengedezését a hajnali szellőkben.

Úgy tűnik, néha jobb, emberibb a társadalmi ranglétra lentebbi fokán: csak úgy lenni, a reggelben elüldögélni. (A mögöttünk magasodó József Attila-szobor is ilyen merengésre ösztökélt.)

„Óh, azok a szép napok!” – hát, persze, mondom most, hisz akkor volt, az volt az ifjúság.

Fogarassy Miklós

A LÁZADÓ

